לך לך ב

א. אויפן פסוק[1] „אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" איז רש"י מפרש[2], אז אברהם האט מורא געהאט: וויבאלד אז „נעשה לו נס זה שהרג את המלכים . . שמא קבלתי שכר על כל צדקותי", האט אים דער אויבערשטער געזאגט: „אל תירא אברם . . (ו)מה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד".

איז לכאורה ניט מובן: עבודת אברהם אבינו איז דאך געווען (ניט צוליב באקומען שכר, נאר) עבודה לשמה. ובלשון הרמב"ם[3], ווען ער רעדט וועגן דער מעלה פון אן „עובד מאהבה" וואס איז „עוסק בתורה ובמצות . . לא מפני דבר בעולם . . ולא כדי לירש הטובה", אלא עושה האמת מפני שהוא אמת" — אז „זו היא מעלה גדולה מאד . . והיא מעלת אברהם אבינו . . שלא עבד אלא מאהבה" —

היינט ווי איז שייך צו זאגן[3], אז אברהם, „שלא עבד אלא מאהבה", האט מורא געהאט אז ער וועט ניט האבן קיין שכר, ביז דער אויבערשטער האט אים געדארפט זאגן „אל תירא גו' שכרך הרבה מאד"[6]?

ב. לכאורה וואלט מען געקענט ענטפערן:

אע"פ אז אברהם'ס עבודה איז געווען דורכאויס לשמה און ער האט דערביי ניט געטראכט וועגן שכר פאר דער עבודה (אפילו ניט וועגן דעם שכר פון עוה"ב[7]) — אעפ"כ, ווען ער וואלט געוואוסט אז ער האט ניט קיין שכר, וואלט דאס פאר אים געווען א באוויז אז זיין עבודה איז ניט אינגאנצן כדבעי.

[ועפ"ז יומתק לשון הרמב"ם, אז אן „עובד מאהבה" איז „עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבוא בגללה[8]": דערמיט איז דער רמב"ם אויסן ניט סתם צו באוואָרענען אז אויך אן „עובד מאהבה" באקומט שכר (כאטש אז ער טוט ניט צוליב שכר) — דמאי קמ"ל? ועוד — וואס איז די הוספה־הדגשה „בגללה"? נאר דאס איז א סימן אויף אן אמת'ן „עובד מאהבה", אז ווען ער טוט „מפני שהוא אמת" איז „סוף הטובה לבוא בגללה"].

---

1) פרשתנו טו, א.

2) ראה ג"כ תיב"ע, ת"י וב"ר עה"פ. ס' חסידים סקצ"ו.

3) הל' תשובה פ"י ה"ב. פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק בהקדמה. וראה סהמ"צ שלו מ"ע ג.

4) לכאורה הול"ל „לקבל שכר" (וכדלקמן וכו"כ פעמים), ובפרט ד„לירש", „ירושה" — אינה כלל קבלת שכר, כ"א נכסי היורש! — וי"ל דכוונתו לקיום היעוד „לזרעך אתן את הארץ" (פרשתנו יב, ז. יג, טו. טו, ז („לרשתה"). טו, יח) הנאמר לאברהם, דהוא הדוגמא כאן לעובד מאהבה.

ו„הטובה" — ה"ז יותר משכר ואפילו מ„פרס" (ראה פיה"מ אבות פ"א מ"ג); וי"ל דכולל ג"כ „בשורת הזרע" (ראה רש"י פרשתנו יב, ז), אלא שבזה אין שייך כ"כ הל' „לירש".

ולהעיר — דע"פ הנ"ל המדובר כאן הוא ב„טובה" שבעוה"ז, וע"פ מש"כ ברמב"ם (הל' תשובה פ"ט) סוף מתן שכרן של מצות הוא בעוה"ב. ועכצ"ל דירושת הארץ הנ"ל כולל גם דארצות החיים — חיי העוה"ב (שנזכר בר"פ זה). ואכ"מ.

5) וביותר קשה ע"פ הגירסא (אבות פ"א, מ"ג): ע"מ שלא לקבל פרס.

6) עד"ז הקשה בחנה אריאל (להרה"ח וכו' הרר"א מהאמלי) פרשתנו (יח, ב).

7) שג"ז נכלל בשלא לשמה (רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"א והי"ד).

8) י"ג „בכללה" ואינו מובן כלל.

און דערפאר, זעענדיק אז דער אויבערשטער גיט אים שכר בעוה"ז, האט אברהם מורא געהאט אז ביי אים וועט פעלן אין דעם „סוף הטובה לבוא בגללה", וואס דאס איז א סימן של חסרון בעבודתו.

ס'איז אבער א דוחק גדול אזוי צו לערנען. ווארום אויב די מורא פון אברהם איז ניט געווען מחמת דעם העדר השכר כשלעצמו, נאר דערפאר וואס דאס באווייזט אז זיין עבודת ה' איז ניט בשלימות, האט דאך דער „אל תירא אברם" געדארפט באווארענען דעם עיקר: ער זאל ניט מורא האבן, ווייל זיין עבודה איז בשלימות, וכיו"ב.

דערפון וואס דער פסוק זאגט: „אל תירא גו' שכרך הרבה מאד" (ניט דער-מאנענדיק כלל וועגן זיין עבודה) איז מוכח, אז דער ענין השכר דא איז (ניט אלס א סימן אויף אן אנדער זאך, נאר) אלס אן ענין פאר זיך.

וא"כ הדרא קושיא לדוכתא.

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם הביאור אין א סיפור (שלכאורה תמוה הוא) אין זהר פרשתנו[9] בקשר צו דעם פסוק „שכרך הרבה מאד".

דער זהר איז דארט מבאר, אז דער וואס איז עוסק בתורה „יהבי לי' אורך ימים בעלמא דאתי ויהבי לי' עושר וכבוד בעלמא דין", און בהמשך לזה ברענגט ער דעם סיפור:

ר' אבא האט אמאל מכריז געווען, אז דער וואס וויל עשירות און דער וואס וויל „אורכא דחיי בעלמא דאתי" זאל קומען און לערנען תורה. איז צו אים געקומען „רווק חד" און געזאגט: „בעינא למילעי באורייתא (איך וויל האדעווען אין תורה) כדי שיהי' לי עותרא (עשירות)", און ר' אבא האט אויף דעם מסכים געווען. ר' אבא האט אים גע-פרעגט ווי ער הייסט, און ער האט גע-ענטפערט: יוסי; האט ר' אבא געזאגט לתלמידיו „דיקרון לי' ר' יוסי מארי דעותרא ויקרא" (אז זיי זאלן אים רופן „ר' יוסי בעל העושר והכבוד").

וועו ס'איז דורכגעגאנגען א משך זמן איז ר' יוסי געקומען צו ר' אבא און גע-פרעגט: „אן הוא עותרא" (וואו איז די עשירות)? „אמר (ר' אבא) שמע מינה דלאו לשם שמים קא עביד" (און ער האט געוואלט מתפלל זיין „שימות אותו תלמיד כיון שהי' עוסק שלא לשמה"[10]). „שמע חד קלא דהוה אמר לא תענשי' דגבריא רבא ליהוי". האט ר' אבא גע-זאגט צו ר' יוסי אז ער זאל ממשיך זיין לערנען „ואנא יהיבנא לך עותרא".

און דער זהר דערציילט ווייטער, אז צו ר' אבא איז געקומען אן עשיר, וואס האט ניט זוכה געווען צו לערנען תורה, און האט אים געבעטן אז אימיצער זאל לערנען תורה לזכותו „ואנא יהיבנא עותרא". האט ר' אבא געזאגט צו ר' יוסי אז ער זאל לערנען תורה און דער עשיר וועט אים געבן עושר. „יהב לי' ההוא כסא דפז (ער האט געגעבן ר' יוסי'ן א כוס פון גינגאלד) . . יתיב (ר' יוסי) ולעא באורייתא, וההוא בר נש הוה יהיב לי' עותרא".

מיט א צייט שפעטער האט ר' יוסי פארשטאנען דעם יוקר התורה און ער האט געווייגט פארוואס ער האט זיין (זכות ה)תורה פארביטן אויף עשירות. אז ר' אבא האט דאס געהערט — „אמר השתא ש"מ דהא לשם שמים קא עביד, קרא לי' להההוא גברא א"ל טול עותרך

9) פח, א ואילך (סתרי תורה).

10) אור החמה, הובא בניצוצי אורות לזהר שם.

והב לי׳ ליתמי ולמסכני (נעם צוריק די עשירות און גיב עס אֵפּ צו יתומים ועניים) ואנא יהיבנא לך חולק יתיר באורייתא . . אהדר לי׳ ר׳ יוסי ההוא כסא דפז (ר׳ יוסי האָט אים אומגע־קערט דעם כוס דפז) ועד יומא לא אעדי שמי׳ . . בן פזי׳ (און ביז דעם טאָג ווערט ער אָנגערופן ר׳ יוסי בן פזי׳ — צוליבן „כסא דפז״).

ד. אין דעם סיפור זיינען פאָראַן כו״כ תמיהות, ומהן:

א) פאַרוואָס האָט ר׳ אבא געוואָלט מעניש זיין ר׳ יוסי׳ן דערפאַר וואָס ער האָט געלערנט תורה שלא לשמה — ס׳איז דאָך אַ דין מפורש[11]: „לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אע״פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה״?

די תמי׳ איז נאָך גרעסער: ר׳ אבא אליין האָט דאָך מכריז געווען „מאן דבעי עותרא . . ייתי וישתדל באורייתא״, און ר׳ יוסי איז מלכתחלה געקומען לערנען תורה „כדי שיהי׳ לי עותרא״ [ביז אַז ר׳ אבא האָט געזאָגט זיינע תלמידים זיי זאָלן אים רופן „מארי דעותרא ויקרא״][12]?

ווָאס האָט זיך געביטן נאָכדעם ווי ער האָט געפרעגט „אן הוא עותרא״, ביז אַז ר׳ אבא האָט אים געוואָלט מעניש זיין, און נאָך בעונש מיתה?

ב) פון דעם ווָאס ניט נאָר האָט ר׳ אבא געזאָגט להההוא גברא אַז מכאן ולהבא זאָל ער ר״י אויפהערן געבן עשירות וויל ער וויל לערנען תורה לשמה, נאָר ר׳ יוסי האָט אומגעקערט דעם „כסא דפז״ [וואָס ער האָט באָקומען גלייך ווען מ׳האָט געמאַכט דעם „אָפמאַך״] —

איז משמע, אַז דערמיט האָט ער געווָאלט מבטל זיין דעם גאַנצן „אָפמאַך״ מלמפרע, אויך בנוגע דעם זכות פון דער תורה ווָאס ער האָט שוין געלערנט:

איז תמוה: דער זכות פון דער תורה ווָאס ער האָט געלערנט פריער, איז שוין נקנה געווָארן צום עשיר[13]?

ג) דער סיום בזהר (נאָכן דערציילן אַז ר״י האָט חרטה געהאַט) „ועד ההוא יומא לא אעדי שמי׳ . . בן פזי׳ דאָרף אַרויס־ברענגען מעלתו של ר׳ יוסי — ולכאו־רה איז, אדרבה, דאָס דערמאַנט אַז זיין לימוד איז געווען שלא לשמה (צוליבן „כסא דפז״)[14]; און נאָכמער דער דין איז[15] אַז מען טאָר ניט דערמאַנען אַ בעל תשובה — מעשיו הראשונים.

---

11) פסחים נ, ב. וש״נ. ירושלמי חגיגה פ״א ה״ז. רמב״ם הל׳ ת״ת פ״ג ה״ה. הל׳ תשובה פ״י ה״ה. טושו״ע יו״ד סרמ״ו סעיף כ. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ס״ג.

ולהעיר שאת״ל שר׳ אבא שבזהר כאן הוא רב (ראה ניצוצי אורות לזח״ג (אד״ז) רפז, ב. וש״נ. סה״ד מערכת רב ס״ח) — נמצא שהוא הוא בעל המאמר (שבפסחים שם) ד„לעולם יעסוק אדם כו׳״. ובצרור המור פ׳ וירא (עה״פ המכסה אני מאברהם) הביא סיפור זה בר׳ יוחנן.

12) שמזה מובן שאא״פ לומר שדין זה (דלעולם יעסוק כו׳) נתחדש אצל ר׳ אבא (וראה הערה הקודמת) רק לאחרי ש„שמע חד קלא כו׳ לא תענשי״ — שהרי גם לפנ״ז התיר ועורר ע״ד לימוד התורה שלא לשמה.

13) ובפרט שעל התורה שכבר למד אין האדם בעה״ב, אפילו למכור זכותו לאחרים (רמ״א יו״ד סרמ״ו ס״א).

14) בפשטות אפ״ל שנק׳ „בן פזי״ ע״ש שהחזיר הכסא דפז (וראה לקמן בפנים סו״ס יג). אבל מזה שנק׳ „בן פזי״ המורה על שיכותו ל„פז״, משמע, שנקרא כן ע״ש הזמן שלמד בשביל כסא דפז. וכמפורש בצרור המור שם, שר׳ אבא קראו ר׳ יוסי בן פזי כשקיבל הפז.

ובכל אופן: סו״ס שם זה „מזכיר״ מעשיו הראשונים.

15) ב״מ נח, ב (במשנה). רמב״ם הל׳ תשובה

ה. אויך זיינען פֿאַראַן כו"כ דיוקים אין דעם סיפור, ומהם:

א) דער בת־קול אַז „גברא רבא ליהוי" — ווי אַזוי איז דאָס אַ טעם אויף „לא תענשי" — ממה־נפשך: אויב דער לימוד שלא לשמה איז אסור און דער־פֿאַר קומט אַן עונש — איז וואָס העלפט דאָס וואָס בעתיד ווערט ער זיין אַ „גברא רבא"? קען מען דען צוליב דעם מתיר זיין אַ דבר האסור[16]?! און אויב עס קומט ניט קיין עונש ווייל „לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אע"פ שלא לשמה" — דאַרף מען דאָך ניט אַנקומען צום טעם פון „גברא רבא ליהוי".

ב) למאי נפק"מ וואָס דער זהר דער־ציילט אַז ווען ר' יוסי איז געקומען צו ר' אבא איז ער געווען אַ „רווק"?

ו. לכאורה וואָלט מען געקענט מסביר זיין הנהגת ר' אבא:

חז"ל זיינען מדייק, אַז דאָס וואָס מען דאַרף עוסק זיין בתומ"צ אפילו שלא לשמה, איז ווייל „מתוך שלא לשמה בא לשמה", ד.ה. ס'איז ניט (נאָר) דערפֿאַר וואָס המעשה הוא העיקר[17], און דער־פֿאַר ווערט די מעשה איבער די כוונה שלא לשמה (בלשון אדמו"ר הזקן[18]: שהמצוה נעשית כתקנה . . אלא שמחשבתו אינה לשם מצוה), נאָר ווייל סו"ס ברענגט עס צו „לשמה"[19].

ועפ"ז קען מען זאָגן, אַז בשעת ר' אבא האָט געזען אַז ר' יוסי מאַנט די עשירות, מיט אַ תוקף, האָט ר' אבא גערעכענט, אַז אַזאַ אופן פון „שלא לשמה" (מיט אַזאַ שטאַרקער תקיפות) וועט ניט ברענגען צו „לשמה".

אַבער אויך דאָס איז ניט מספיק. וואַרום נניח אפילו אַז אין אַזאַ פאַל דאַרף ער מיט אים ניט לערנען תורה[20] — האָט לכאורה קיין אַרט ניט צו זאָגן, אַז מען זאָל דערפֿאַר מעניש זיין און מיט אַן עונש מיתה!

ז. ויש לומר דעם ביאור בזה:

אין דעם ענין פון לערנען תורה צוליב קבלת שכר זיינען פֿאַראַן צוויי אופנים:

א) מען לערנט צוליב דעם שכר וואָס דער אויבערשטער גיט פֿאַר קיום מצות ת"ת, ובלשון פון אַלטן רבי'ן[21]: „שלומד . . לקבל פרס בעוה"ב או אפילו בעולם הזה עושר וכבוד של משמאילים בה הניתן[22] מן השמים".

---

19) ראה אוה"ת עקב (כרך ה) ע' ב'לב. — אבל ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ד"ה בענין עסק התורה (ריש ע' תקע) „ולא איצטריך לאשמעינו מצות אע"פ שגם הם נזכרים בדברי ר"י . . כי מצות א"צ כוונה". ומשמע מזה, שהטעם „שמתוך שלא לשמה בא לשמה" איצטריך רק בנוגע לתורה, ולא בנוגע למצות שבהן אין נוגע (כ"כ) ענין הכוונה. וכן יש לפרש לכאורה בקו"א שם.

אבל מזה שהביא הרמב"ם מחז"ל זה עם הטעם בהל' תשובה (פ"י ה"ה), אף ששם מדבר בעיקר בנוגע למצות (ראה קו"א שם) — משמע קצת, שגם בנוגע למצות צריכים טעם זה.

הביאור בזה ע"ד החסידות — ראה לקו"ש ח"ה ע' 245 הערה 37.

20) כי אסור ללמוד עם תלמיד שאינו הגון (חולין קלג, א. רמב"ם הל' ת"ת רפ"ד. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ז).

21) הל' ת"ת שם ס"ג.

22) כ"ה ברוב הדפוסים.

ספ"ז. הל' מכירה פ"ד הי"ג. טושו"ע חו"מ סרכ"ח ס"ד. שו"ע אדה"ז חו"מ הל' אונאה כו' סעיף כח.

16) להעיר ממחז"ל עה"פ ויפן כה וכה (שמות ב, יב. תיכ"ע, רש"י ועוד שם). ועוד כיו"ב. אבל זהו רק טעם שלא יתפלל עליו שימות, אבל לכאורה אין זה מתיר שילמוד עמו (באם לימוד כזה אסור).

17) אבות פ"א מי"ז.

18) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג בקו"א [בנוגע למצות, משא"כ ב„ת"ת כשלומד ואינו מקיים מה שלומד", ע"ש. אבל בנדו"ד שלומד „כדי שיהי' לי עותרא", הרי החסרון רק „במחשבתו" ולא בעצם הלימוד]. וראה הערה הבאה.

ב) מען לערנט כדי „ליקח לעצמו כבוד וגדולה שיקראוהו רבי ויהי' ראש ישיבה"[21], אדער „כדי להתפרנס במלמדות או דיינות והוראות"[23], וואס דאס איז א תועלת וואס דער מענטש „נעמט" פון זיין לימוד התורה.

אין דעם אופן איז ניט נאר דער חסרון פון „שלא לשמה" (ווי אין ערשטן אופן), נאר דאס איז אויך דער איסור — „אל תעשה (תורה) עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחתך בה"[24] [ס'איז נאר וואס „מי שאין לו יראת שמים לדבר (בדברי תורה) לשמם אלא להתגדל או להתפרנס מוטב שיעסוק בתורה שלא לשמה משיתבטל ויפרוש כי מתוך שלא לשמה בא לשמה"[23]].

דערמיט קען מען אויך מבאר זיין א דיוק אין אלטן רבי'נס שו"ע[21] (וואו ער רעכנט אויס פארשידענע אופנים אין לימוד התורה שלא לשמה): פריער זאגט ער (אז ער לערנט) „לקבל פרס . . אפילו בעוה"ז עושר וכבוד . . הניתן מן השמים": און דערנאך, ווען ער רעדט וועגן דעם שכר וואס ער אליין „נעמט", דערמאנט ער נאר „כבוד וגדולה שיקראוהו רבי ויהי' ראש ישיבה", און איז משמיט דעם פרט פון „עושר".

וע"פ הנ"ל יש להסביר: דאס וואס מ'האט מתיר געווען צו נוצן תורה אלס א „קרדום לחתך בה" איז בלויז „להתפרנס"[25], היות אז א מענטש איז מחוייב לפרנס אשתו ובני ביתו; וועז עס קומט אבער צו נוצן דברי תורה בכדי ער זאל דערפון קריגן עשירות (באופן אז מענטשן[26] זאלן אים רייך מאכן דער־פאר וואס ער לערנט תורה) — אויף דעם איז ניטא דער היתר הנ"ל[27].

ח. עפ"ז וועט ווערן פארשטאנדיק די הנהגה פון ר' אבא, הנ"ל:

ר' אבא'ס הכרזה „מאן בעי עותרא כו' ייתי וישתדל באורייתא", האט געמיינט דעם עושר וואס איז „ניתן מן השמים"; און ער האט געראטן, אז אזא עשירות האט אויך ר' יוסי געהאט אין זינען וועז ער האט געזאגט „בעינא למלעי באו־רייתא כדי שיהי' לי עותרא".

אבער אז ר' יוסי איז שפעטער גע־קומען מיט א תביעה צו ר' אבא'ן „אן הוא עותרא", האט ער דערמיט מגלה געווען כוונתו מלכתחילה אז ר' אבא וועט אים באזארגן מיט עשירות: דער־פאר האט אים ר' אבא געוואלט מעניש זיין, וויבאלד אז זיין לערנען איז ניט סתם שלא לשמה, נאר באופן אז ער איז זיך „משתמש בכתרה של תורה" וואס דער עונש איז „נעקר מן העולם"[23].

ויומתק בזה וואס דער זהר איז מדייק צו מודיע זיין אז ר' יוסי איז דעמאלט געווען א „רווק": וועז ער וואלט גע־וען א בעל משפחה, איז מלמדו לכף זכות אז עשירות דארף ער כדי לקיים „שארה כסותה . . לא יגרע"[28] (וואס דאס האט מען מתיר געווען, כנ"ל):

23) הל' ת"ת שם סי"ד.

24) אבות פ"ד מ"ה. הל' ת"ת שם.

25) ומה שלא הזכיר „להתפרנס" בסעיף ג — כי סומך על סי"ד ששם באו כל הפרטי דינים בזה (משא"כ באם הי' מותר ליקח גם עושר — לא הו"ל להשמיטו, מאחר שמזכירו לפנ"ז).

26) משא"כ העושר „הניתן מן השמים". וכן יש לפרש במ"ש הרמב"ם (הל' תשובה שם ה"ד (מספרי עקב יא, יג)) „בשביל שאהי' עשיר" (דמדמביאו ביחד עם „בשביל שאקרא רבי כו" מוכח שג"ז נכלל בפס"ד „לעולם כו' שלא לשמה"). ולהעיר מנדרים סב, א (ספרי עקב שם, כב): שיקראוני חכם כו' (ולא נזכר „שאהי' עשיר").

27) ראה רמ"א יו"ד (סרמ"ז סכ"א): „וכל זה דשרי היינו . . הספקה קבועה אבל אין לו לקבל דורונות . . ליקח מתנה דבר חשוב ממה שהתיר אסור". וראה הנסמן לקמן הערה 49.

28) משפטים כא, יוד.

וויבאלד אבער אז ער איז געווען א „רווק" — איז עס א באווייז אז ער האט געוואלט עשירות — און אויף דעם איז ניטאַ קיין היתר, כנ"ל, און דערפאר האט ר' אבא שולל געווען אזא לימוד שלא לשמה.

לפי זה ווערט אבער נאך שווערער צו פארשטיין הודעת הבת קול אז בעתיד „גברא רבא ליהוי" — צי איז דאס א היתר אז מ'זאל בהווה נוצן תורה אלס א „קרדום לחתך בה" אויף עשירות?

ט. וועט דאס זיין מובן דורך דעם פירוש אין דעם מאמר „לעולם יעסוק אדם כו' שמתוך שלא לשמה בא לשמה", אז דאס מיינט [ניט נאר אז לאחר זמן וועט ער צוקומען צו לשמה, נאר] אז שוין איצט איז אין „תוך" פאראן די כוונה לשמה, דער „תוך" פון דעם „לא לשמה" איז „לשמה":

אין דעם „תוך" פון יעדער אידן[29], אין וואס פאר א מצב ער זאל נאר זיין, איז פאראן דער רצון וכוונה צו מקיים זיין דעם אויבערשטנס רצון; כפסק דין הרמב"ם[30] הידוע, אז אויך דער איד וואס ב"ד מוז אים כופה זיין צו מקיים זיין פס"ד התורה (צו געבן א גט), האט ער בשעת מעשה דעם רצון „לעשות כל המצות כו' ויצרו הוא שתקפו" (ומהאי טעמא העלפט די כפי' — כאטש אז א גט מוז געגעבן ווערן לרצונו של הבעל — היות אז די כפי' איז בלויז מגלה דעם אמת'ן פנימיות'דיקן רצון צו מקיים זיין דעם ציווי ה').

אעפ"כ זעט מען, אז ניט אין יעדן פאל רעכנט מען זיך מיט דעם „תוך" של האדם. און ווי מיר געפינען אין תוס'[31] דעם חילוק, אז דאס וואס מען מעג לערנען תורה שלא לשמה איז דוקא „לומד ע"מ שיכבדוהו", אבער ניט וועג זיין לערנען איז „לקנתר חביריו"[32] וואס דעמאלט איז „נוח לו שלא נברא"[33] (אע"פ אז אויך ביי אים איז פאראן די כוונה לשמה מצד זיין „תוך" ופנימיות).

וואס לכאורה איז דאס ניט גלאטיק[34]: אע"פ אז „לקנתר חביריו" איז פיל ערגער ווי לערנען סתם „ע"מ שיכבדוהו", אבער דאך איז דאס לכאורה ניט מער ווי א כוונה שלא לשמה,

[ס'איז ניט גלייך צו איינעם וואס איז „אינו מקיים מה שלומד"[35] (וואס לדעת כמה טאר ער ניט לערנען תורה) — ווייל דארטן פעלט אין דעם לימוד[36] התורה שלו: וואס „תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים"[33], און דער־פאר, ווען מען לערנט „שלא לעשות" פעלט (ניט נאר אין „כוונת" הלימוד, נאר) אין דעם עצם (תכלית ה)לימוד[37].

29) וצע"ק, שהרי הענין ד„מתוך שלא לשמה בא לשמה" נלמד מקרבנות שהקריב בלק (סוטה מז, א. וש"נ).

30) הל' גירושין ספ"ב.

31) ברכות יז, א. ובמקומות שנסמנו בגליון שם. וראה הערה הבאה.

32) בתוד"ה לעולם (סוטה כב, ב) מחלק (באו"א) בין הלומד להנאתו או שאינו עוסק בתורה כדי לקיים (כדלקמן בפנים). וראה גם תוד"ה וכאן פסחים (נ, ב) וברא"ש שם. רש"י ברכות שם. ועוד. וחילוק זה הובא בהל' ת"ת לאדה"ז שם ס"ג. וראה הנסמן בהערה 34.

33) ברכות שם.

34) עיין גם בד"ה בענין עסק התורה (שצויין לעיל הערה 19). נהורא דאורייתא (לר' יהושע פאלק זאב וולפסון — לבוב, תרל"ד. ועוד. דפוס צילום ירושלים, תשי"מ) מאמר ז פ"ד (ושם, שהתוס' קיצרו בדבריהם וכוונתם ג"כ (כמ"ש בסוטה שם) ללומד ואינו מקיים. אבל מסתימת ל' התוס' בכ"מ לכאורה לא משמע כן).

35) הל' ת"ת לאדה"ז שם. וראה הערה 32.

36) להעיר בשייכות הלימוד וקיומו ממחז"ל (ב"ק יז, א. וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז שם ס"ב־ג) גדול לימוד שמביא לידי מעשה.

37) ראה בארוכה הל' ת"ת לאדה"ז שם ובקו"א.

פאַרוואָס זאָל די כוונה פון „לקנתר" מאַכן אַזאַ שינוי עיקרי אין דעם לימוד, ביז אַז „נוח לו שלא נברא"?

יו"ד. ויש לומר דעם ביאור בזה:

דער פירוש אין „מתוך שלא לשמה בא לשמה" איז ניט נאָר אַז אין דעם „תוך" פון אַ אידן איז פאַראַן די כוונה לשמה — נאָר אַז דער „תוך" פון דעם „שלא לשמה" גופא איז — „לשמה":

דאָס וואָס תורה ומצות ברענגען מיט זיך עניני שכר

— סיי טוב גשמי און סיי טוב רוחני, און ניט נאָר שכר וואָס דער אויבערשטער גיט באופן של סגולה, נאָר אויך די עניני טובה וואָס אַ מקיים מצוות באַקומט ווי אַ תוצאה טבעית[38] פון קיום המצות [ווי וואָס מ'איז אים מכבד דער־פאַר וואָס ער איז אַ חכם, ראש ישיבה, וכיו"ב] —

איז ניט קיין שטער צו עבודת ה' לשמה:

וי"ל ביי איינעם וואָס איז אין עובד ה' לשמה, ווערט דער שכר אין ענין פון עבודת ה',[39]

וואָרום דער אמת'ער ענין פון לשמה באַדייט, אַז ביים לערנען און קיום המצוה טראַכט מען אינגאַנצן ניט וועגן זיך און וועגן דעם אייגענעם תועלת, נאָר מען טוט אינגאַנצן און דורכאויס פאַר דעם אויבערשטנס וועגן. איז עד"ז ביי אים אויך בנוגע דעם שכר התורה והמצות: בשעת ער באַקומט עושר וכבוד כו', לדוגמא, פילט ער ניט אַז אים קומט צו חשיבות און גדלות (אַז ער האָט פאַרדינט עושר וכבוד), נאָר אַז דורכדעם ווערט נתרבה כבוד שמים בעולם — אַלע זעען, אַז ווען מ'איז מקיים תומ"צ באַקומט מען עושר וכבוד כו'[40].

[וע"ד ווי עס שטייט[41] ביי אברהם „ואגדלה שמך". איז ידוע איז דעם די שאלה[42]: האָט דען אברהם געזוכט גדלות — ער איז דאָך געווען בטל במציאות, „ואנכי עפר ואפר"[43]!

איז איינער פון די ביאורים בזה, אַז אדרבה, היא הנותנת: ווייבאַלד אַז אברהם איז געווען בטל במציאות, האָט אינגאַנצן ניט תופס מקום געווען באַ זיך — איז במילא דער „שם" ניט זיין „שם" נאָר פון דעם אומן שעשאני[44], „שם שמים"; דאָס וואָס „שמך מתגדל בעולם"[45] שאַפט ביי אים ניט דעם הרגש פון זיין גדולה, נאָר בלויז — הגדלת שם שמים].

יא. און דאָס מיינט „מתוך שלא

38) ראה של"ה (בית אחרון — יב, א־ב) באריכות ע"ד השיטות בנוגע לשכר המצות בכלל.

39) וכדמוכח מזה שגם המצות של ה„עובד מאהבה" הן באופן ששכרן הוא כסובב ותוצאה מהמצות גופא [בלשון אדה"ז (תניא רפל"ז). וראה שם פל"ט (נג, א)). „הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה"].

דלכאורה: בשלמא בנוגע ל„עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה", „וכדי לקבל שכר" (רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"א. שם ה"ה), מובן הטעם ששכר מצוה הוא חלק מהמצוה, כי שלימות הרצון דהמצות היא ש„טוב" המצוות יורגש בכל דרגא ודרגא, גם אצל ע"ה נשים וקטנים במצבם הם (ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 312):

אבל מכיון שהעובד מאהבה עושה רק „מפני שהוא אמת", ולא בשביל שכר — למה גם שכר מצות שלו מסובב מן המצוות עצמן? ועכצ"ל, שגם אצל העובד מאהבה, שכר מצוות מוסיף בעצם קיום המצוות, כבפנים.

40) להעיר מאבות פ"ו מ"ח.

41) פרשתנו יב, ב.

42) אלשיך עה"פ. רד"ה לך לך תרס"ז (בהמשך תרס"ו).

43) וירא יח, כז.

44) תענית כ, ב.

45) לשון המדרש (ב"ר פל"ט, ב).

לשמה בא לשמה" — אז דער „תוך" פון „לא לשמה" גופא איז „לשמה":

דאס וואס דער איד פילט אז אים ווילט זיך כבוד ועשירות וכיו"ב — איז דאס נאר מצד הגוף; אבער אין דעם איז פאראן א „תוך" — דער רצון פון דער נשמה, וואס וויל די עניני שכר כדי עס זאל צוקומען אין כבוד התורה און כבוד שמים, דורך דעם וואס מ'זעט גלוי לעין כל אז דורך תורה ומצות ווערט מען געבענטשט מיט כל טוב.

[ע"ד פירוש הבעש"ט[46] עה"פ[47] „רע־בים גם צמאים נפשם בהם תתעטף", אז דער הונגער און דורשט פון דעם גוף צו א דבר מאכל און משקה נעמט זיך פון דעם וואס „נפשם בהם תתעטף" — דער נפש ויל מברר זיין די ניצוצי קדושה פון דעם מאכל ומשקה].

און דערפאר איז דער ענין פון „מתוך שלא לשמה בא לשמה" שייך דוקא ווען עס רעדט זיך וועגן אזא פני' וואס איר „תוך" קען זיין „לשמה": משא"כ דער וואס לערנט „לקנתר" — וואס איז אז ענין הפכי (האט ניט קיין צד חיובי) — קען מען ניט זאגן, אז דער „תוך" פון דעם „לא לשמה" איז „לשמה"[48].

יב. ע"פ הנ"ל וועט מען פארשטיין וואס דער בת־קול האט געמיינט מיט'ן זאגן אז ר' יוסי וועט זיין א „גברא רבא":

כאטש ס'איז דא דער כלל אז מ'טאר זיך ניט משתמש זיין מיט תורה לשם עשירות כנ"ל (דער היתר איז נאר להתפרנס), איז אבער דער וואס „רבים צריכים לו", „שאין במדינה גדול בחכמה כמוהו . . והצבור מצווין לפרנסו בכבוד . . ואפילו לעשרו . . גדלוהו משל אחיו . . וה"ה לכל גדול הדור"[49],

דער בת־קול האט מגלה געווען אז דאס וואס ר' יוסי האט געוואלט האבן עשירות אלס שכר פאר זיין לערנען, איז דאס פארבונדן דערמיט וואס ער האט בהווה די כחות וואס וועלן קומען בפועל און „גברא רבא ליהוי" (וואס „מצווין . . לעשרו . . גדלוהו משל אחיו"); ובמילא, הגם אז אין זיין איצ־טיקן מצב האט ער געוואלט די עשירות לתועלת עצמו, איז אבער אין דעם רצון גופא פאראן דער „תוך" וסיבה — וואס זיין נשמה ויל דערגרייכן דעם מעמד ומצב פון „גברא רבא", און „גדלוהו משל אחיו".

און דערפאר איז אין דעם פאל — האט ער געמעגט[50] לערנען תורה כדי צו האבן עשירות, וויבאלד אז מצד זיינע כחות נעלים בהווה וועט ער זיין א „גדול הדור" וואס „מצווין . . לעשרו".

---

46) כתר שם טוב ס' קצד. וראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (נעתק תוכנו בלקו"ש ח"א ע' 177). וראה בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 295 ואילך, די"ל דטעם הפנימי לזה שבנ"י מתעוררים באותן התפלות דר"ה על צרכיהם הגשמיים יותר מהתפלות על ענינים הרוחניים — כי בפנימיות, זהו תוקף הנשמה שרוצה הדברים הגשמיים כדי לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

47) תהלים קז, ה.

48) ועד"ז הלומד ואינו מקיים ש„נקרא רשע" (הל' ת"ת לאדה"ז שם).

ומה שלדיעה הב' שם אמרינן גם בזה מתוך שלא לשמה בא לשמה — יש לפרש עפמשנ"ת בלקו"ש ח"ה ע' 249 (ובהערה 59 שם). ע"ש. ולהעיר ג"כ ממשנ"ת (לקו"ש חי"ח ע' 123) בענין „תקנתא" דתשובה. ואכ"מ.

49) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"י. וראה בארוכה כס"מ להל' ת"ת פ"ג ה"י. ב"ח לטוי"ד שם ד"ה ומ"ש כל המשים.

50) להעיר ממשנ"ת (לקו"ש חט"ז ע' 315 ואילך ובהנסמן שם) בטעמו של הלל שקיבל הגרים שדחפם שמאי (שבת לא, א) — אף שע"פ דין בתחלה יש לדחות גר הבא להתגייר — כי הלל ראה בהם שהם רוצים בהווה להתגייר באמת, ולכן הי' מותר לו לקבלם.

יג. דערמיט וועט מען אויך פאר־שטיין פארוואס ר' יוסי האט צום סוף אפגעגעבן צוריק דעם „כסא דפז", און אויך דעם טעם וואס מען האט אים גע־רופן „ר' יוסי בן פזי":

דאס וואס דער ציבור דארף מפרנס זיין און רייך מאכן דעם גדול הדור, איז, כמובן, ניט פועל ביי אים ח"ו קיין הרגש פון גאווה וכיו"ב; אדרבה: ווייל ער איז דער גדול הדור האמיתי, וואס האט דעם אמת'ן ביטול צום אויבערשטן, דוקא דערפאר איז ער דער וואס האט דעם כח צו „מברר" זיין די עשירות: ווייל ביי אים איז די עשירות — כבוד שמים (ע"ד הנ"ל סעיף י"ד).

און דאס איז די הסברה אין דעם סיפור האמור:

מיט אפגעבן צוריק דעם „כסא דפז" האט ער ניט געמיינט צו מבטל זיין זכות העשיר אין דער תורה וואס ער האט געלערנט לזכותו (דאס קען מען ניט[51] לאחר המעשה, כנ"ל), נאר ר' יוסי האט געוואלט ארויסברענגען אויף וויפל די דרגא פון עסק התורה לשמה דארף זיין.

און דעריבער האט מען אים גערופן „בן פזי" — דער נאמען איז למעלה־ותא: דער נאמען ברענגט ארויס (נוסף על שמזכיר שלאחרי שנעשה הפז זהב — פז[52] — החזירו) אט די מעלה גדולה פון ר' יוסי, וואס ער איז א „גברא רבא": גברא (אע"פ וואס שמו — מל' גבור) איז ניט בכחו צו אויפטאן אז „פז", עשירות (לשם עשירות) זאל נתהפך ונתעלה ווערן צו „לשמה": ר' יוסי אבער, זייענ־דיק א „גברא רבא", האט ער געקענט זיין „בן פזי" (ע"ד הל' „בן חוריו") — מהפך זיין דעם „פז" אז ער וועלט „בעה"ב" לגמרי אויפן פז — עס ווערט „פזי", ער איז מהפך ענין העשירות צו לשמה.

יד. ועד"ז י"ל הביאור אין דעם וואס דער אויבערשטער האט געזאגט צו אברהם „שכרך הרבה מאד" — אע"פ אז אברהם איז געווען אן „עובד מאהבה" — ווייל, אדרבה, היא הנותנת:

דערפאר וואס אברהם איז געווען אן „עובד מאהבה" בתכלית השלימות, איז אויך דער ענין פון שכר העבודה ביי אים (ניט צוליב זיך, נאר) צוליב עבודתו ית'.

ואדרבה: דוקא דערמיט וואס דער אויבערשטער האט אים געזאגט „שכרך הרבה מאד", ווערט ארויסגעברענגט די אמת'ע גדלות פון עבודת אברהם, אז ער איז אויף אזויפיל קיין מציאות ניט בעיני עצמו, ביז אז אויך שכר אין אן אופן פון „הרבה מאד"[53] איז ביי אים קיין סתירה ניט צו עבודה לשמה, נאר אדרבה א חלק מעבודתו.

ווייל די „גדולה" פון שכר עבודתו ביי אים איז ניט קיין אייגענע גדולה, נאר די גדולה פון אויבערשטן.

(משיחת ש"פ לך לך תשמ"א)

---

51) ועצ"ע מש"כ בזהר שם שר' אבא אמר להעשיר „ואנא יהיבנא לך חולק יתיר באורייתא" — ואולי הכוונה מכאן ולהבא, או „חולק יתיר".

52) ובזה יתורץ שלא נקרא „בן פז" (ולהעיר ש„יוסי" עם הכולל — בגימט' פז).

53) וי"ל שזהו בשכר גופא — עדמש"כ בפיה"מ (אבות פ"א מ"ג) החילוק דפרס ושכר (מצד המקבל — משא"כ השם „פרס" מצד הנותן שבזה קאי בלקו"ת תזריע כ, ב. ובכ"מ).